

HAZRET-İ ÖMER'İN ADALETİ: DÂSİTÂN-I ŞEHMÂN*

*Bünyamin TAN***

ÖZET

Hz. Ömer, İslam tarihinde adaletiyle ünlenmiş bir sahabedir. Yaşadığı devir içinde ve halifelik görevini yerine getirdiği dönemde adaletiyle hükmü altındakileri yönetmesiyle tanınmaktadır. Bu sebeple onun adaletli yönetim anlayışıyla alakalı olarak pek çok rivayet İslâm tarihi kitaplarında yer almaktadır. 13. Yüzyılda fetih hareketlerinin yoğun olması ve gaza anlayışıyla birlikte İslâm dininin üstünlüğünü halka anlatma ihtiyacının birlikte ortaya çıkması münasebetiyle sahabeler ile alakalı dinî ve tasavvufî hikâyelerin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu hikâyelerde onların dindarlıkları ve İslâm toplumuna örnek olan yönleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Üzerinde çalıştığımız mesnevîde Hz. Ömer'in zina eden oğluna dahi dönemin hukuku gereği ceza uygulayışı ve cezalandırılan oğlu dahi olsa herhangi bir iltimas geçmediği anlatılmaktadır. Mesnevî, "halk tipi mesnevî" grubuna dahildir. Bu tip mesnevîlerin klasik özelliği halkı dinî ve ahlakî konularda eğitmek ve onları İslam dinî çevresinde toplamaktır. Bu sebeple Hz. Muhammed'in hayatı ve mucizeleriyle birlikte sahabelerin hayatlarının bir döneminde yaşanmış olaylardan da yola çıkılarak sade dille yazılmış bu tip mesnevîlere rastlamak mümkündür. Dâsîtân-ı Şehmân, yukarıda belirtmiş olduğumuz özellikleri gösteren bir mesnevî olup Hz. Ömer'in adaletli yönetim anlayışı hikâye edilmektedir.

Öncelikli olarak mesnevîde anlatılan hikâyenin tarihsel yönü irdelenmiştir. İslâm tarihi kaynaklarında Hz. Ömer'in hangi oğluyla ilgili böyle bir rivayetinde var olduğu araştırılmıştır. Daha sonra mesnevînin halk tipi olma özellikleri üzerinde durulmuştur. Mesnevînin nüsha incelemesi yapılmış ve transkripsiyonlu metine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Ömer, Hadd cezası, Şehmân, mesnevî, Klasik Türk Edebiyatı.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, El-mek: bunyamin.benyamin.benjamin@gmail.com

THE FAIR OF HZ. OMAR: DASITAN-I SHEHMAN

ABSTRACT

Hiz. Ömer, İslâm tarihinde adaletiyle bilinen bir halifedir. Bu sebeple Klasik Türk Edebiyatı'nda verilen edebî eserlerde bu yönüyle ele alınmış ve işlenmiştir. Makalede incelediğimiz mesnevîde de onun bu yönüne dikkat çekilmektedir. Çeşitli dîni kaynaklarda oğlunun alakalı rivâyet edilen bir hadisenin şiiresel bir üslupla dile getirildiğini görmekteyiz. Amil Çelebi oğlunun deyimiyle metin "halk tipi bir mesnevî" olup bu türün özelliği gereği okuyanlara ve dinleyenlere dîni-ahlâkî öğütler içermektedir. Bu mesnevîler halkın anlayacağı tarzda yazılmış olup dilleri oldukça sadedir. Ayrıca Çelebioğlu, bu mesnevîlerin üslubu ve içeriğini tarihî gerekliliğe ve toplumsal gelişmelere bağlar.

Working on mathnawi's, Hiz. Ömer, the son of adultery and punished even implement a penalty period by law, even if the son does not exceed describes any favors. Mathawi, "folk-type mathnawi " belongs to the group. Mathnawi classic feature of this type of religious and moral issues to educate the people, and gather them around the religion of Islam. For this reason Hiz. Muhammad's life and miracles took place during the events of their lives on the basis of the mathnawi of this type can be found written in plain language. Dasitan-ı Şehman, the above-mentioned properties are not showing the mathnawi. Hiz. Ömer is a story of a mathnawi equitable management approach.

Primarily, mathnawi's described in the historical aspects of the story is examined. In the Islamic history sources, Ömer's son about which there is in such a rumor were investigated. Then focused on mathnawi's features the type of folk. Conducted and transcribed copies of mathnawi views are given in the text.

Key Words: Hiz. Ömer, Hadd punishment, Shehman, mathnawi, Classical Turkish Literature.

1.Giriş:

Hiz. Ömer, İslâm tarihinde adaletiyle bilinen bir halifedir. Bu sebeple Klasik Türk Edebiyatı'nda verilen edebî eserlerde bu yönüyle ele alınmış ve işlenmiştir. Makalede incelediğimiz mesnevîde de onun bu yönüne dikkat çekilmektedir. Çeşitli dîni kaynaklarda oğlunun alakalı rivâyet edilen bir hadisenin şiiresel bir üslupla dile getirildiğini görmekteyiz. Amil Çelebi oğlunun deyimiyle metin "halk tipi bir mesnevî" olup bu türün özelliği gereği okuyanlara ve dinleyenlere dîni-ahlâkî öğütler içermektedir. Bu mesnevîler halkın anlayacağı tarzda yazılmış olup dilleri oldukça sadedir. Ayrıca Çelebioğlu, bu mesnevîlerin üslubu ve içeriğini tarihî gerekliliğe ve toplumsal gelişmelere bağlar.

Mesnevîde, Hiz. Ömer'in oğlunun bir Yahudi'nin oyununa gelerek şarap içtiği, aldığı alkolün etkisiyle karşılaştığı bir kadınla zina ettiği ve bu kadından bir çocuğa sahip olduğu anlatılmaktadır. Bu durumu öğrenen Hiz. Ömer'in zina edenin oğlu dahi olsa cezasını vermeye karar verdiğini görürüz. Bu suçun karşılığı olan hadd cezasını uygularken Hiz. Ömer'in cezanın miktarıyla yetinmediğini. Kendi oğlundan böyle bir günahın çıkması karşısında kahrolduğunu ve Allah'ın rızasını kazanmak için ceza miktarını her defasında artırdığını görmekteyiz. Bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

cezalandırma işlemi sonrasında oğlu Şehman'ın öldüğünü ve Hz. Ömer'e Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Muhammed'den Allah'ın kendisinden razı olduğuna dair bir mesaj da gitmektedir.

Konunun tarihsel kökenini irdeleyecek olursak bazı İslam tarihi kitaplarında Hz. Ömer'in oğlunun bir kadınla zina ettiği ve Hz. Ömer'in bunu duyunca kendisine hadd cezası uyguladığı rivayet edilmektedir. Genel görüş bu hadisenin uydurma olduğu yönündedir. Çeşitli kaynaklardan yararlanılarak belirtilen görüşlere değinmek gerekirse olayın aslı şu şekilde anlatılmaktadır: Hz. Ömer'in Abdurrahman adındaki oğlu Mısır'da iken bir arkadaşıyla şarap içmiş ve ardından hemen pişman olmuştur. Kardeşi Abdullah'a ve Mısır valisi Amr b. As'a gitmiş ve kendisine hadd tatbik ettirerek temizlenmek istediğini belirtmiştir.¹ Kardeşi Abdullah, durumu babası Hz. Ömer'e de anlatmayı uygun görmüştür ve olayı babasına bildirmiştir. Durumdan haberdar olan Hz. Ömer, Vali Amr b. As'a haber göndermiş ve oğlunu kendisine göndermesini istemiştir. Vali de ona oğlu Abdurrahman'a bir ayrıcalık yapmadığını, herkes için cezanın tatbik edildiği bir yer olan evinin avlusunda bu cezayı tatbik ettiğini belirten bir mektup yazsa da Hz. Ömer oğlunun yanına gönderilmesinde ısrar etmiştir.² Oğluna hadd tatbik edilirken iltimas geçilmiş olabileceğini düşünerek Hz. Ömer tekrar hadd cezasını tatbik etmiştir ve kimi rivayetlerde bu hadd cezasından ve kimi rivayetlerde de bu hadd cezasının tatbikinden bir ay veya birkaç ay sonra başka bir hastalıktan oğlu Abdurrahman'ın öldüğü rivayet edilmektedir.³

Mesnevîde konu edinilen hadd cezasına da değinmek gerekir. İbrahim Paçacı, had cezasının sözlük anlamının “sınır çizmek, tarif etmek, iki şeyi birbirinden ayırmak, ceza tatbik etmek, sınır tanıma” gibi anlamlara geldiğini belirtir.⁴ Bir fıkıh terimi olarak da miktarı ile uygulanışı açıkça kurullarla belirlenmiş cezaî yaptırımlar anlamına gelmekte olduğunu ve çoğulunun hudûd olduğunu belirtir.⁵ Paçacı, Kur'ân-ı Kerim'de on üç yerde had ve hudûd kelimesinin geçtiğini ve terimsel anlamdan çok genel anlamda kullanıldığını belirtir. Klasik fıkıh kaynaklarında da kamu hukuku olarak uygulandığına değinir.⁶ Metinde de hadd cezasının Hz. Ömer tarafından oğluna kamu cezası olarak uygulandığı görülmektedir. Kamu nezdinde zina suçunun insanlar tarafından yanlış olduğunun ve bunun bir cezaî yaptırımının bulunduğu anlaşılmasının sağlanmaya çalışıldığı anlatılmaktadır. Bir halifenin oğlu dahi olsa bu yaptırımın uygulanışı adalet anlayışına vurgudur. Bu da mesnevînin temel hedefi olan Hz. Ömer'in adaletli bir halife olduğunun anlatılmasıdır.

2.Dâsitân-ı Şehmân'ın İncelenmesi:

Amil Çelebioğlu'nun yapmış olduğu sınıflandırmaya göre üzerinde çalışılan eser “halk tipi mesnevî” grubuna girmekte olup müellifi bilinmemektedir. Kütüphanelerde yapılan katalog taramasında eserin yalnızca bir nüshasına ulaşılabilmektedir. Mesnevîde Hz. Ömer'in camide müezzinlik yapan, bir gün bir Yahudi'nin kendisine şarap içirmesiyle bir kadınla zina eden ve haberin duyulması üzerine babası Hz. Ömer tarafından hadd cezası uygulanması sırasında vefat eden Abdurrahman'ın hikâyesi anlatılmaktadır.

Eser, dil ve üslup açısından incelenecek olursa öncelikle kelime kadrosunda Arapça ve Farsça kelimelerin son derece az olduğuna ve sade bir dil ile yazıldığına dikkat çekmek gerekir.

¹ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Beyhaki, **es-Sünenü'l-kebir**, Tahkik: Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Merkezi Hecl li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, Cilt: 8, Kahire, 2011, s. 312; Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sabit Hatîb el-Bağdadi, **Târîhu Bağdad ev Medîneti's-selam**, Cilt: 5, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, [t.y.], s.455.

² A.g.e., Beyhakî, s. 312; a.g.e., Hatib Bağdadî, s. 455.

³ A.g.e., Beyhakî, s. 312; a.g.e., Hatib Bağdadî, s. 455.

⁴ İbrahim PAÇACI, “**Had Cezaları**”, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s.213.

⁵ A.g.m., PAÇACI, s.213.

⁶ A.g.m., PAÇACI, s.213.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Metinde veciz anlatım yoluyla okuyanlara ve dinleyenlere İslâm halifesinin adaleti edebî ve şiirsel bir üslupla yansıtılmaya çalışılmıştır. Pek çok yerde beyitin vezne uymadığı da görülmektedir. Halk tipi mesnevîlerde sanat amacı güdülmemesi ve ön plana muhtevanın alınması sebebiyle eserin orijinalliğini korumak adına metin tamiri yapılmamıştır.

2.1.Mesnevînin Nüshası:

Kütüphanelerde yaptığımız katalog taramaları sonucu yalnız bir nüshaya ulaşılmıştır. Mesnevînin bu tek nüshası İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde bulunmaktadır.

Dasitan-ı Şahman- Şevket Rado Yazmaları

Demirbaş Numarası: ŞR_000114/04

Yapraklar: 101b-105a

Satır Sayısı: 19⁷

2.2.Mesnevînin İncelenmesi:

Mesnevî, 127 beyit ihtiva etmekte olup fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün vezniyle yazılmıştır. Eserin başında besmele müstakil olarak yer almakta olup 1-14. beyitlerde Hz. Muhammed'in şeriatının ve yolunun büyüklüğünden ve bu yola girmeyenlerin uğrayacağı akıbetten bahsedildikten sonra asıl hikâyeye kısmına geçilir. 15-117. beyitler arasında hikâyede geçen olaylar anlatılmakta olup 118-126. beyitlerde eserin muhataplarına dînî tavsiyelerde bulunan şair son beyitte Hz. Muhammed'e salavat isteyerek mesnevîyi bitirir. Eserin vezni, şair ismi bulunmadığı gibi mesnevînin yer aldığı mecmuada herhangi bir tarih kaydı da yer almamaktadır.

Mesnevînin özeti ise şöyledir: Hz. Ömer'in Ebû Şehmân künyesiyle meşhur olmuş bir oğlu vardır ve bu oğlu camide Kur'ân-ı Kerim okumakta, müezzinlik yapmaktadır. Bir gün camiden çıkınca bir Yahudi'ye rastlar. Yahudi onun hasta olduğunu anlar ve kendisine iyi gelecek bir şerbeti olduğunu söyler. Bunun üzerine Şehmân onunla birlikte gider ve ikram ettiği şarabı içer. Şarabın etkisiyle sarhoş olan Şehmân bir bahçede rastladığı kadınla ilişkiye girer ve kadın hamile kalır. Olayın duyulması üzerine Hz. Ömer oğlunu affetmez ve ona hadd cezasını kendi eliyle uygulamak ister. Oğlunu değnekle dövme cezası uygulayan Hz. Ömer'e Mekke ileri gelenleri artık yeteri kadar ceza çektiğini ve onu bırakması gerektiğini söyleseler de her defasında Hz. Ömer cezanın miktarını daha da artırır. Cezadan dolayı son derece bitkin hale gelen oğlu uygulanan cezanın son kısmına artık dayanamaz ve hayatını kaybeder. Bu olaydan sonra Hz. Ömer çok üzülür. Ancak oğlunun işlediği günahı temizlenip Allah'ın ve Hz. Muhammed'in katında kabul görmesi için bu yaptığından dolayı da teselli bulmaktadır. Şehmân'ın ölümünden sonra Hz. Ali rüyasında Hz. Muhammed'i görür ve yanında da Hz. Ömer'in ölen oğlu Şehmân da bulunmaktadır. Beyaz cennet giysileri içindedir. Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye Şehmân'ın affedildiğini ve bunu Hz. Ömer'e müjdelemesini ister. Sabah uyanınca Hz. Ali, Hz. Ömer'in yanına gider ve rüyasını anlatır. Bunu duyan Hz. Ömer sevinir ve oğlunun affedilmesinden dolayı gönlü rahata kavuşur.

⁷ <http://katalog.iae.org.tr/>, [Erişim Tarihi: 26.03.2013].

3.Mesnevînin Metni:**Dâsitân-ı Şehmân**

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Bismi'llâhîr-raḥmani'r-raḥîm

- 101b
- 1 Bir hikâyet işidüñ yârenlerim
Şer' içinde toğru yola varanlarım
 - 2 Ne dimekdür şerî'at yol gözlemek
Ya'nî toğru yolcu gâzî izlemek
 - 3 Çünkü âdem toğru yola gönüle
Lâ-cerem irer ol âhîr menzile
 - 4 İre maqşûdına yolu gözleyen
Muştafâ yolu izüñi izleyen
 - 5 Yolunu gözlemeyen yoldan azar
Dâ'imâ bî-çâre ser-gerdân gezer
 - 6 Şol erenler kim tarîķin gözledi
Muştafâ ardınca yolın izledi
 - 7 Şer'i bunlar âşikâre eyledi
Şol kişi kim şer'e lâyık eyledi
 - 8 Dünyâ deñizdür şerî'at gemi
Olmaya ğarķ aña giren âdemî
 - 9 Ol gemiye girmeyen ğarķ olısar
Nûḥ kavmi gibi helâk olısar
 - 10 Gör erenleri ki toğru gitdiler
Dîn için işit neler terk etdiler

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 11 Kimi māl terk etdi kimi hānumān
Kimi oğul qurbān itdi kimi cān
- 102a 12 Dīn evinüñ dört diregi ey velī
Ol Ebū Bekr ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alī
- 13 Hem bulardır dīn bāğınıñ gülleri
Muştafā gül-zārınıñ bülbülleri
- 14 Diñle imdi şer‘ içinde bir haber
Gör ne etdi dīn yolında ol ‘Ömer
- 15 Var-ıdı bir oğlı Bū Şehmān adı
‘Aklı gökcek āvāzı güzel idi
- 16 Muştafā’dan şoñra işidülmedi
Anculayın gökcek ünlü gelmedi
- 17 Üñ uruban Qur‘ān okuduğı dem
Vallāhi hayrān olur-ıdı ādem
- 18 Haste oldu nā-gehānī altı ay
Üñ-ile müştāk-ıdı yoğsul bay
- 19 Çün sağaldı mescide geldi yine
Halk üşe geldi anuñ çevresine
- 20 Dirilir Şehmān’a diñle yā ‘Ömer
Okusañ Qur‘ān işidelim haber
- 21 Çünki Qur‘ān okıdı ol ihtiyār
Ağladı kılmadı birisi qarār
- 22 Çün du‘ā kıılır halāyık tağılır
Görüñüz Şehmān’a ne vāki’ olur

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 23 Eve giderken şataşdı bir cühüd
Didi beñzin ne şararmış ol yehüd
- 24 Gel saña şerbet vireyim içesiñ
Gele beñzüñ hastalıkdan geçesiñ
- 25 Şehmân'ı iletđi ol cühüd eve
Virdi süci didi iç budur devā
- 26 Çünkü Şehmân süciyi içdi yiter
Ser-hoş olup durdı odaya gider
- 27 Girdi yola bilmedi kıanda gider
Müşkil işe uğramış bilmez n'ider
- 28 'Aklı gitdi süci ser-hoş eyledi
Meger şeytān gör kim aña n'eyledi
- 29 Yolda bāğ içinde bir hatun bulur
Süci almış 'akluñı zinā kıılır
- 30 Bir zamān ol sırrı açmaz uzadır
İllā taqdīr gör ki ne iş gözedir
- 102b 31 Çün tokuz ay oldu bir ođlan olur
Aldı 'avrat oğlanı ol-dem gelür
- 32 Hazret-i 'Ömer öñine getürür
Koyuban öñinde anıñ yaturur
- 33 İder ey dīn leşkeriniñ ulusı
Seniñ ođlandur bu ođlan babası
- 34 Kııldı bu Şehmân benüm-ile zinā
Uş getürdim oğlumı atasına

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 35 Beñzi uçdı çünki işitdi ‘Ömer
Durdı evinden yaña kıldı sefer
- 36 Geldi odasına buldı oğlunu
Diñle imdi n‘eyleyiserdir anı
- 37 Didi bu Şehmān ya yapınca sefer
‘Ömer ider şorarım senden haber
- 38 Gizleme anı digil bir bir baña
İş idem ben saña kılsunlar taña
- 39 Gelüben mescide Qur‘ān okuduñ
Di baña ol günde sen kıanda idüñ
- 40 İder ey baba eve gider-idim
Bir yehūdāya yol üzre uğradım
- 41 Şordı baña kim nedür yüzüñ şaru
Saña bir şerbet içürem gel berü
- 42 Eve iletdi beni virdi şarāb
Anı içdüm oldı aḥvālüm ḥarāb
- 43 Çıkdum anıñ ḥānesinden ey ata
Bāğ içinde uğradım bir ‘avrata
- 44 Kıldum ol ḥatun-ıla anda zinā
İllā ol-dem eyledim tevbe yine
- 45 ‘Ömer ider saña ḥadd urmaḳ gerek
Hem bu sırrı ḥalḳa bildirmek gerek
- 46 Öldir ey baba didi beni bu dem
Ḥalḳa bildürme anı utanuram

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 47 Tañrı'dan utanmayup kılduñ zinā
Hadd urıcağ utanasın ne revā
- 48 Aldı Şehmân'ı bu meydān içine
Tā cezāsın vire lāyık suçına
- 103a 49 Çār-mīha oğlunı bırağdı 'Ömer
Hep Medīne şehrine düşdi haber
- 50 Er ü 'avrat işiden cümle gelür
İllā 'Ömer işine becidd ider
- 51 'Ömer'üñ bir kara kulı var-ıdı
Boyı uzun adı hem İflāh idi
- 52 'Ömer ider İflāh'a tiz dur örü
Al elüñe kamçıyı gel ilerü
- 53 Hadd ur tā şer' gelsün yirine
Yanmasın yarın bu haddin yirine
- 54 Eyledi çün Şehmân'ı İflāh yalın
Bir tara urdı vü yardı bağırın
- 55 Ağırır bağı Bū Şehmân'ın 'azīm
Didi-kim saña şıgındım yā Kerīm
- 56 Çünkü İflāh bir tara urdı tamām
Didi-kim el-ğamdüli'llāh ve's-selām
- 57 Çün çığırdı tura İflāh öte
Cümle yārenler de doldı yanına
- 58 Yalvarup ağlaşdılar kim yā 'Ömer
Şayrudur Şehmân'ı urduñuz yiter

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 59 Her ara yirine ur iki bize
Hastedür Şehmān’a tek etme cezā
- 60 Bunların söziyle çāre olmadı
Oğına meyl ü maħabbet kılmadı
- 61 Çünkü yigirmi ara Şehmān yedi
Didi ey baba yüregüm acıdı
- 62 Kāmcı otuz olıcağın iñledi
Yalvarup bir laħza mühlet diledi
- 63 Çünkü kāmçı kırka değin urudı
İder ey baba derūnum yürüdi
- 64 Baña bir içüm Őu virsünler buyur
Kim bilür ölem beni Őuya oyur
- 65 ‘Ömer ider amu ehli Őuşaya
Őu dileye kimseler Őu virmeye
- 66 ‘Ömer ider kāmçı çıksun elliye
İşidüñ kim Şehmān ol-dem ne diye
- 67 Didi Bū Şehmān anam miskīn arı
Kādadur ođut anı gelsin beri
- 103b 68 Görelüm birbirimizi ölmedin
Ol baña ben aña ĥasret almadın
- 69 ‘Ömer ider ur yā İflāħ altmışı
Tañrı emrin dut budur anıñ işi
- 70 Dedi Şehmān kılıñ ey yārenlerim
Āħıret ĥađđın ĥelāl ey cānlarım

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 71 Çok tuz etmek yimişüz eyleñ helâl
Şuçlarım bağışlañız gitsün vebâl
- 72 Çünkü Bū Şehmân sözün işitdiler
Cümle feryād idüben ağlaşdılar
- 73 Didiler kim saña cān bahş idelim
İllā atan rāzı olmaz n'idelim
- 74 Bulmadılar bu işe bunlar amān
Ağlayu zārī kılurlardı hemān
- 75 'Ömer ider kâncı çıksun yetmişe
Tañrı emri yerine tā kim aşā
- 76 Ağlayuban Şehmân ol-dem āh ider
Durmayuban zıkr-i illā'İllāh ider
- 77 İder ey baba n' için döndi yüziñ
Yüzüme ururdım ol görklü yüziñ
- 78 Tā kim ola bağrım acısı gide
Görklü çoñuñ cānıma vara gide
- 79 'Ömer ider ulaşursam ger bugün
Korğarım-kim ayrulam yarınki gün
- 80 Ger bugün bunda cezādur gördüğün
Belki bil cennetdür anda gördüğün
- 81 Ey oğul çek bunda dünyā zağmetin
Kim bulasın yarın ol Hâk rahmetin
- 82 Ger bugün urdum-ısam haddi saña
Yarın anda ire Hâk rahmeti saña

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 83 Didi urgil k̄amçı çık̄sun seksene
H̄aber oldu ol s̄ā'at anasına
- 84 Baş açık yalın ayak geldi ana
Gördi halk̄ üşmüş Bū Şehmān üstüne
- 85 Zārī k̄ılup geldi ider yā 'Ömer
Kimseyi oğluñ bu h̄āle mi koyar
- 86 Yā 'Ömer Şehmān'ı gel āzād buyur
Degme bir k̄amçı için baña on ur
- 104a 87 'Ömer ider şabr k̄ıl n'eyleyelüm
Tañrı buyruğın tamām eyleyelüm
- 88 Çünkü İflāh urdı tamām toksanı
Virdi Bū Şehmān H̄ağ'a daḡlu cānı
- 89 Anasınıñ uşşı gitdi düşüben
Ağlaşur halk̄ çevresine üşüben
- 90 Bir ġıriv düşdi Medīne ehline
Var mı-ki dünyāda bu dert yolına
- 91 Kimi gögsün döge idi ağlayu
Ata oğlına niçe kıydı deyü
- 92 Kimisi derd-ile k̄ılurdı fiğān
Kimi ider emr-i H̄ağ'dur bī-gümān
- 93 'Ömer ider İflāh'a on daḡı ur
Ne var öldiyse tamām h̄addi ur
- 94 Çünkü yüz k̄amçı tamām urdı 'Ömer
Ağlayuban oğlı üstüne düşer

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 95 Yüzine sürdi yüzünü ağladı
Bu firâk-ıla yüregın tağladı
- 96 Didi n'oldı saña ey cānım benüm
Tāzeliğde gitdüñ ey cānım benüm
- 97 Gelmeyeydi kâşkî dünyāya 'Ömer
Tek bu vāki' olmayaydı ey püser
- 98 Emr-i Hâk' dur velî n'itmek gerek
Tañrı'nıñ fermānını duñmaq gerek
- 99 Urmasam dünyāda ĥaddi yüz çomak
Çopmaz-ıduñ āñiretde yüzi aq
- 100 Ol yehūdî bir olup şeytān-ıla
Mübtelā kıldı seni 'işyān-ıla
- 101 Urduñ-içün ĥaddi saña yüz çomak
İnşā'a'llāh çopıarsın yüzi aq
- 102 Kıldı efgān anda ol-dem cār-i 'avn
Didiler *innā ileyhi rāci'ün*⁸
- 103 Yuyuban kefenine hem şardılar
Götürüben kabre doğru vardılar
- 104 Hem namāzın kıldılar anda tamām
Muşhafi ĥatem eylediler ve's-selām
- 105 Görđi aĥşāma düşünde ol 'Alî
Tañrı'nın arslanı vü hem ol velî
- 104b 106 Kim 'Ömer oğlı Resül-ıla-durur
Yüzi nūrından göge nūrlar urur

⁸ 2/Bakara/156: "Şüphesiz dönüşümüz O'nadır.

- 107 Başıñ üstinde nürdan t̄acı var
Giydüğü h̄ullesi aḳdur Őanki ḳar
- 108 Duttđ Şehm̄an'ı elinden ol Resül
Didi ḳurtulduñ 'az̄ābdan oḒul
- 109 Ger atan ḳaḳ buyruḒında durmasa
Gözedüp ḳāḫır bu ḳaddi urmasa
- 110 Sen urunmazduñ bu devlet t̄acını
İddüḒün işiñ ḳekerdüñ gücünü
- 111 Hem utanırdım Ḫudā'dan ben ḳatı
Dilemege āḫiretde ümmeti
- 112 UrmaḒ-ıla oḒlına ḳaddi 'Ömer
Ḫoşnüd oldum yā 'Alī virgil ḳaber
- 113 Bir düşinde hem Resül dir yā 'Alī
Şāzī ḳıldı beni 'Ömer yā velī
- 114 Ḫaḳ Te'ālā anı da şāz eyleye
Cānını ḳamudan āzād eyleye
- 115 Bu düşi-kim ol gice gördi 'Alī
Bir bir añlatdı 'Ömer'e ol velī
- 116 Ata ana cümlesi şāz oldılar
Oluban ḳandān u āzād oldılar
- 117 'Ömer ider şükr-i minnet Tañrı'ya
Atalık eylemişem bu kez añā
- 118 Gör ki 'āşık ma'sūḳına ne ḳılır
ŞaḒ olan 'uşşāḳ ḳālin ne bilür

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 119 Kul olan Hakk'a görüñ n'itmek gerek
Hak buyurduğı yola gitmek gerek
- 120 'Aşık ola ol Hak'ıñ dil erine
Kılmamağ gerek cihānuñ varına
- 121 Bu oğul kız bir emānetdür bize
Peklemezseñ kir getürürler yüze
- 122 Oğul u kız māl u cān virmek gerek
Ol Hak'ıñ buyruğına girmek gerek
- 123 Ola kim dirseñ Muḥammed ümmeti
Her işinde gözedir gör sünneti
- 124 Ol çihār-ı yāruñ yüzüni gözlegil
Gice gündiz izlerüñi izlegil
- 105a 125 Anlar-ıla bile olam dir-iseñ
Yollarını gözle toğru yâr-ısañ
- 126 Hak Te'ālā cümle rahmet ide
Muştafā hürmetine şefkat ide
- 127 Bil-ki ḫatm oldı burada dâsitān
Muştafā'ya bir şalavāt dostān

4.Sonuç:

Mesnevîde görüldüğü üzere İslam toplumu içerisinde halkına karşı sorumlu olan bir halifenin kamu düzenini sağlamak adına kendi oğluna dahi iltimas geçmemesi ve gerekli cezaî işlemi yaptığını görmekteyiz. Eser sade dille yazılmış olup halkın okuyabileceği veya dinlerken anlayabileceği bir üsluba sahiptir. Bunun sebebi de eserle muhatap olanlara verilmek istenen mesajı her kesime ulaşmasını sağlamak ve İslam'ın adalet kuralının tüm bilinçlere ulaşmasını sağlamaktır. Eserin halkı bir arada tutmak ve dînine bağlı, belirli amaçlar içerisinde bir araya gelmiş bir toplum haline dönüştürmek amacının güdüldüğü ve bu çerçevede kaleme alındığı ortadadır. Bu anlatım edebî bir tarzda ve şiirsel bir üslupla yapılmıştır. Böylelikle edebiyatın insan üzerindeki sihirli gücü kullanılarak anlatılmak istenen hikâye halka ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Mesnevî üzerine hazırlamış olduğumuz bu çalışmada öncelikli olarak genel hatlarıyla bir nitelendirme yaparak eserin hangi türde olduğunu belirledik. Eserde anlatılan hikâyeyi analiz ederek diğer mesnevîlerde anlatılan hikâyelerden farkını ortaya koyduk. Eserde geçen kişilerin tarihsel ve gerçek kimliğe sahip olmaları nedeniyle anlatılan olayın tarihsel yönünü irdeleyerek ilgili tarihî verileri çalışmamızda işledik. Eserin şekilsel özellikleri ve muhtevasıyla alakalı incelememizi yaptık. Metni transkribe ettik. Tüm bu çalışmalarımızla eserin orijinalliğini, önemini ve mesnevî edebiyatındaki yerini belirlemeye çalıştık.

Bir edebî eser olmasının yanı sıra İslam toplumu içerisinde sevilen ve sayılan, peygamberin övgüsüne mazhar olan Hz. Ömer'in adaletini anlatan bir eserdir. İlmî kitaplarının ağır üslubundan alınan bu hadise, sade ve edebî bir üslupla hikâyeleştirilerek mesnevî edebiyatına kazandırılmış güzel bir "halk tipi mesnevî" örneğidir.

5.KAYNAKÇA

- ÇELEBİOĞLU, Amil (1999). **Türk Edebiyatı'nda Mesnevî**, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2005). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, Cem (2009). **Yeni Tarama Sözlüğü**, 2. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali Beyhaki (2011). **es-Sünenü'l-kebir**, Tahkik: Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Cilt: 8, Kahire: Merkezi Hecr li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye.
- Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sabit Hatîb el-Bağdadi (t.y.). **Târîhu Bağdad ev Medîneti's-selam**, Cilt: 5, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, <http://katalog.iae.org.tr>.
- PAÇACI, İbrahim (2006). **"Had Cezaları"**, Dini Kavramlar Sözlüğü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr Web Adresi, Büyük Türkçe Sözlük, Türkiye Türkçesi Ağzlar Sözlüğü.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

